

Rembrandtpark-Zuid

'Less is more' - een andere visie

Inleiding

Bij het maken van een nieuw parkontwerp voor een bestaand park, is het van belang rekening te houden met de landschappelijk en ecologisch waardevolle aspecten van de bestaande situatie. Deze aspecten dienen

waar mogelijk te worden versterkt en geaccentueerd. Dat blijkt in het huidige ontwerp voor Rembrandtpark-Zuid, gemaakt om de geplande verkeersweg en de nieuwe waterloop van het Andreasterrein landschappelijk in te passen, onvoldoende te zijn gebeurd. Door de beoogde drastische ingrepen, die zijn bedoeld om het park meer 'parkachtig' en open te maken, dreigen waardevolle landschapselementen verloren te gaan. Totaal moeten 200 bomen worden gekapt. Hierdoor wordt onnodige ecologische schade aangericht. Ook zijn er averechtse gevolgen te verwachten voor de waterhuishouding en de luchtkwaliteit in het park.

Het Rembrandtpark is in 1972 aangelegd in de neoromantische Engelse landschapsstijl. Het zuidelijk parkdeel, door ontwerpster Janneke Theelen bestemd tot meest natuurlijke gedeelte, wordt wel 'de groene parel van Amsterdam' genoemd. Bij parkbezoekers is dit rijk uitgegroeide gedeelte van oudsher favoriet.

Landschappelijk gezien kenmerkt het gebied met haar dichte randbebossing zich door een verscheidenheid aan bijzondere plekjes en afwisselende perspectieven. In de afgelopen 35 jaar hebben zich hier kleine, maar uitgebalanceerde biologische systemen ontwikkeld. De ecologische waarde van het gebied, inclusief de bospercelen, is in principe hoog, zoals o.a. blijkt uit het rapport Groenonderzoek Lelylaan (Stadsdeel Slotervaart, april 2000). Ook de recreatieve waarde wordt als groot beoordeeld, zowel voor actieve als passieve recreatie. Met name het bosperceel aan de Lelylaan scoort in het Groenonderzoek bovendien hoog op beeldwaarde.

Inmiddels komen er beschermde diersoorten voor zoals de wezel. Juist het extensieve onderhoud van de bosvakken blijkt de natuurwaarden ten goede te komen.

Dit is momenteel het enige parkdeel dat niet geteisterd wordt door de wateroverlast waaraan elders in het park vele bomen ten prooi vallen. De aanwezige bomen verdampen met hun wortelstelsels grote hoeveelheden water en vertragen het doorstroomtempo. Tevens filteren ze de lucht van de schadelijke stoffen zoals fijnstof en nemen ze het broeikasgas CO₂ op. Over het grote gezondheidsbelang van bomen op een locatie als deze, direct grenzend aan de Lelylaan en de A10-West, wordt steeds meer bekend.

In dit stuk vindt u een beschrijving van vier belangrijke landschapsonderdelen van het zuidelijk parkdeel, en de gevolgen daarvoor van het nieuwe ontwerpplan.

Binnen het participatietraject zijn hiervan alleen de waterloop en de wilgen behandeld.¹ Hieronder is alsnog een aantal aanbevelingen opgenomen. Deze zijn tot stand gekomen in samenwerking met de bioloog Michel Koper, en zijn mede gebaseerd op een bomenonderzoek dat in opdracht van de VVR in het gebied in augustus 2007 is verricht door beëdigd boomtaxateur Veronica van Amerongen.² Daarnaast zijn gegevens en ideeën ontleend aan het rapport 'Ecologische kansen en randvoorwaarden bij de herinrichting van de omgeving Station Lelylaan' (Dienst Ruimtelijke Ordening Amsterdam, juni 2000).

1. Ingang bij Nachtwachtlaan

(niet behandeld in participatiegroep)

Het bosperceel bij het Ringparkgebouw vormt een stevige afscherming tussen het park en de Nachtwachtlaan en de vlakbij gelegen A10-West. Het stuk is dicht begroeid met iepen, elzen, haagbeuken en veldesdoorns. Langs de rand bij het hek staan mooi uitgegroeide meidoorns die in mei witrose bloesemen, en daarna rode bessen geven waar de merels en zanglijsters in het park verzot op zijn.

Deze boszoom heeft met zijn enigszins ontoegankelijke uitstraling een eigen, verscholen charme, die de verbeelding prikkelt. Dat past in de neoromantische Engelse landschapsstijl, die het idee loslaat dat de mens de natuur beheerst. Dit is een van de weinige natuurstukjes in de stad waar nauwelijks mensen komen en het bosleven buiten ons gezichtsveld zijn eigen gang gaat. Hier broeden sinds jaren heggenmus en winterkoninkjes. Uit de recent verrichte boomrapportage (Van Amerongen, augustus 2007) blijkt dat dit bosperceel een goede tot redelijke vitaliteit en structuur bezit. De 74 bomen vormen een stabiel bosverband met één grote samenhangende boomkroon.

De geplande kaalkap van dit bosstuk betekent verlies van de bijzondere identiteit en de rijke natuurwaarde. Tegelijk wordt de door de ontwerpster opzettelijk aangebrachte functionele groene afscherming van het park doorbroken. Doordat de terugplant van nieuwe boompjes veel geringer is (8 zilveresdoorns), ontstaat direct uitzicht op enerzijds de Nachtwachtlaan /A10 en anderzijds op de blinde zuidmuur van het Ringparkgebouw en de UWV-gebouwen. Dergelijke zichtlijnen zijn bij ontwerpers momenteel in de mode maar worden door passanten en bezoekers van het park over het algemeen niet gewaardeerd. Ze doen afbreuk aan het gevoel om vlak bij

1 Ook de afscherming van de eventuele verkeersweg is in de participatiegroep behandeld. Omdat nog niet zeker is of de weg doorgaat, wordt dit onderdeel hier buiten beschouwing gelaten. Als hij niet doorgaat, wordt een nieuw landschapsontwerp gemaakt.

2 De inleidende samenvatting van het rapport is bijgevoegd als bijlage.

Het aan te leggen terras naast het Ringparkgebouw met uitzicht over het water, is op zich een mooi idee. Echter weinig parkbezoekers zullen er gebruik van maken: door de extra winderigheid, veroorzaakt door het viaduct bij het Bastionhotel en het hoge Ringparkgebouw, zal het geen aangename plek zijn om te zitten.

Door de geplande ingrepen verandert deze parkhoek in een stukje 'niemandland': een transparante overgangszone naar de Nachtwachtlaan, die niets meer overeen heeft met het oorspronkelijke bosachtig karakter. Het park zelf zal visueel in oostwaartse richting 'opschuiven'.

Al met al valt het rendement van deze ongetwijfeld kostbare ingreep – mogelijk een 'na-ijl effect' van de hier oorspronkelijk geplande Rembrandttoren – te betwijfelen.

Aanbeveling: Het bosstuk bij de Nachtwachtlaan voorzichtig dunnen zodat de kruiden en heesters meer licht krijgen en kunnen gaan opschieten. Van belang hierbij is het handhaven van het bosverband. Soortaanvulling met bv. eiken plus aanleg van takkenrillen zal meer insecten en kleine zoogdieren lokken en zo de ecologische waarde versterken. In de buitenzoom langs de Nachtwachtlaan kunnen lijsterbessen worden geplant: de trossen oranje bessen contrasteren met het donkergroen van de bosschage, mooie afwisseling in bladstructuren. Er is meer te zien (en te eten) terwijl de functionele afscherming intact blijft.

De entree naast de beoogde verkeersweg kan bij het voetpad aan weerszijden worden gemarkeerd met beeldbepalende bomen, bv Italiaanse populieren.

De Ringparkvijver zelf leent zich (zoals ook opgemerkt door DRO) uitstekend voor de aanleg van een eilandje met brede natuuroevers. Tussen de bloeiende moerasplanten zullen meerkoeten, futen en kleine karekieten nestelen, en vlinders en bijen en libellen hier een voedselrijk onderkomen vinden. Een ecologische verrijking, en de huidige harde waterscheiding met het Ringparkgebouw levert van beide kanten een prettiger uitzicht op!

2. De wilgen langs de Ringparkvijver

(behandeld in participatiegroep)

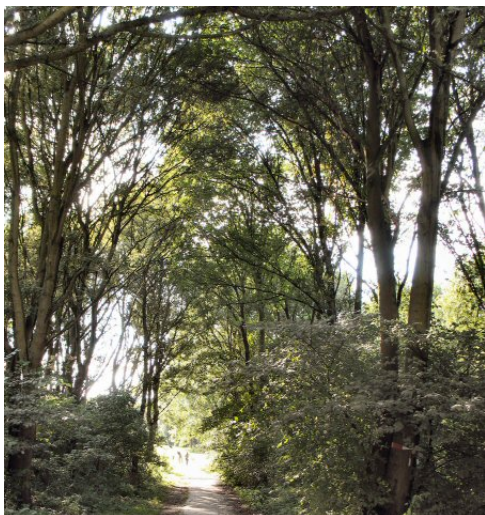
De veertien wilgen langs de Ringparkvijver zijn beeldbepalend, en 'breken' bovendien het zicht op de blinde zuidmuur van het Ringparkgebouw. Ze zouden oorspronkelijk samen met vele andere wilgen die hier stonden, worden gekapt voor de geplande verkeersweg. Echter uit nader onderzoek in opdracht van wethouder Stadig bleek dat deze veertien door een krappere vormgeving van de weg konden worden gespaard. In februari 2005 werd door het Dagelijks Bestuur van

Slotervaart aan de VVR toegezegd dat ze zouden worden gehandhaafd. Bij de bomenkap die kort daarop plaatsvond, ontstond de indruk dat de gespaarde wilgen watermerkziekte hadden. Tijdens het participatietraject is besproken dat de wilgen, afgezien van een dood exemplaar aan de westzijde, zo lang mogelijk zouden blijven staan, en uiteindelijk zouden worden vervangen. Zo mogelijk zou vast een tweede rij worden geplant om een toekomstig zichtgat te voorkomen. Echter uit de bomenrapportage bleek afgelopen augustus dat nu, 2,5 jaar na dato, geen enkele van de veertien wilgen het ziektebeeld van watermerkziekte vertoont. Merkwaardig genoeg loopt in het nieuwe ontwerp het voetpad vanaf de Nachtwachtlaan dwars door de wilgenrij heen.

Aanbeveling: Het voetpad langs de wilgen leiden.

3. Het Arcadepad

(ten dele behandeld in participatiegroep)

Langs de Lelylaan ligt nog een deel van het oorspronkelijke dichte bosstruweel van iepen, veldesdoorns en haagbeuken, dat is aangelegd om het park af te schermen van verkeerslawaaï en uitlaatgassen. Ertussen een hoop vlier- en jong iepenopschot. Samen met het bosstuk aan de andere kant van het voetpad, waar elzen, meidoorn en acacia's groeien, vormt het een natuurlijk samenhangend geheel.

De rijen Spaanse aken aan weerszijden van het pad buigen zich in de hoogte samen tot een haast sprookjesachtige arcade waaronder de voetganger zich hier pal naast de

Lelylaan even in een intieme, stille boswereld waant. Het 'Arcadepad' biedt een verrassende perspectiefwisseling ten opzichte van de weidse ruigte aan de noordkant en de steile, kleurrijk begroeide beekoevers aan de oostzijde. Als je hier een stap opzij doet, zak je met je voeten weg in de aarde, het leefdomein van egels, mollen, wezels en bosmuizen, die hun eigen graaf- en bouwwerkzaamheden uitvoeren. Een bodem als een spons, wateroverlast krijg je hier niet snel. Hier broeden volgens een recente inventarisatie zeventien vogelsoorten, waaronder tjiftjafs, roodborstjes, veel merels en zelfs een sperwerpaar.

De beide bosvakken hebben een goede opbouw van kruiden, heesters die mooi laagvertakt zijn en bomen.³ De jonge boomopslag van iep en vlier geeft nu al een gevarieerde leeftijdsopbouw aan de als geheel nog jonge bosvakken (35-40 jaar). De bosbodem is dooraderd met hopen van kleine zoogdieren. Dit wijst op een rijke omgeving met voldoende voedsel zoals

³ Beide bospercelen zijn onderzocht, wegens hun onderlinge samenhang maar ook omdat aanvankelijke informatie erop wees dat dit gebied in zijn geheel zou worden gekapt. Het noordelijk gedeelte blijkt echter in stand te blijven.

vruchten, zaden en insecten.

Het bosperceel aan de Lelylaanzijde heeft volgens de bomenrapportage een redelijk tot matige vitaliteit en structuur, het tegenoverliggende stuk heeft een goede vitaliteit en redelijke structuur. Beide bospercelen kunnen volgens de rapportage, indien normaal onderhoud wordt gepleegd, nog *minimaal vele tientallen jaren* mee.⁴

In maart 2005, toen voor de beoogde verkeersweg en de waterloop delen van de boszoom werden weggekapt, is het bosperceel langs de Lelylaan aan beide kopse zijden opengehakt. Nu wordt totale kaalkap gepland (90 bomen). Volgens het ontwerp zal het gebied worden ingericht als een boomweide met zilveresdoorns (11 stuks), met daardoorheen een extra voetpad naar de aan te leggen stadsentree bij de Lelylaan. De rand wordt deels beplant met heesters, plus 3 essen. Aan de buitenkant op de Lelylaan worden nog 7 losstaande bomen geplant. Het ontwerp spreekt van de 'balans tussen zichtbaarheid van buiten en beslotenheid van binnen'.

Dit plan impliceert dat het Arcadepad met omliggend struweel als organisch geheel verloren gaat. Aan de Lelylaanzijde zal het biologisch evenwicht lange tijd verstoord zijn. Als gevolg van de herinrichting zal hier de soortenrijkdom drastisch en blijvend teruglopen: dit geldt zowel voor planten als voor vogels, insecten en zoogdieren.

Ook de afscherming van de Lelylaan zal er naar verwachting op achteruitgaan. Qua effect moet gevreesd worden voor een 'gemeenteplantsoen', dat de automobilisten de ooit gewenste doorkijkjes in het park ondanks de motie-Molewijk alsnog ruim zal gunnen - en omgekeerd.

Aanbeveling: Het bosvak langs de Lelylaan aan de kopse zijden dichtplanten met nieuwe bomen, om de visuele schade aan de buitenkant te herstellen. Binnenin evt. voorzichtig dunnen om extra lichtplekken te creëren. Dood hout liefst zo laten: dat een boom slechter is of afsterft, verhoogt juist de ecologische waarde van het geheel.

In het noordelijke bosstuk de lege plekken van gekapte iepen dichtplanten. In dit stuk zitten nogal wat 'plakoksels' waarvan sommige moeten worden uitgelicht wegens gevaar voor afbreken. Echter zolang het bosverband wordt gehandhaafd, kunnen deze ingrepen beperkt blijven. (Zie Bomenrapportage.)

De beplanting aan beide zijden van het Arcadepad kan worden verrijkt met heesters, zodat de natuurlijke dichtheid cq de afschermingsfunctie toeneemt. Besdragende heesters zoals lijsterbes zullen de diversiteit aan vogel- en zoogdiersoorten verder ten goede komen. De kruidenlaag aan de randen kan worden aangevuld met aantrekkelijke bosplanten als anemonen en varens. Aanleg van takkenrillen zal extra dekking bieden aan kleine zoogdieren zoals egels.

Voor een eventuele extra voetpadaansluiting op de geplande stadsentree

4 Als een boom 'minder vitaal' is, betekent dat absoluut niet dat hij kaprijp is (net zomin als bij mensen!) Zie voor een uitleg de Bomenrapportage. Wat betreft onderhoud: in de bospercelen langs het Arcadepad is een aantal keer gedund, zoals te zien is aan de stobben. Door de jaren heen is het onderhoud vrij summier geweest. Echter doordat de bomen langs de Lelylaan niet dicht op elkaar zijn aangeplant, krijgt de bodem hier toch voldoende licht, zoals te zien is aan het jonge opschot en de kruidenlaag.

kan worden gezocht naar een kort, boomsparend tracé.

4. De Ruigtebeek

(behandeld in participatiegroep)

In 2005 is door de Ruigtewei vanaf het hoogste punt een waterloop gegraven, die de omgeleide gracht op het Andreasterrein verbindt met het Schildpaddenmeer. Het tracé is, na inspanning van de VVR, zo gegraven dat de helft van de 80 bomen die hiervoor aanvankelijk moesten wijken, kon blijven staan.

De diep liggende waterloop is in twee jaar tijd uitgegroeid tot een natuurlijk ogend kronkelwater: een 'Ruigtewei-canyon' die een spannend, Engels contrast vormt met de kaarsrechte, 'Franse' Andreasgracht aan de overkant van de Lelylaan. De

beekoevers zijn door hun steile en welige begroeiing een veilige en aantrekkelijke plek voor kleine zoogdieren en bepaalde vogelsoorten. Tijdens een inventarisatie is hier op 17 juli 2007 voor het eerst een ijsvogel gesignaleerd, een bijzondere blauworanje gekleurde vogelsoort die in steile oevers haar nestgang graaft, en hier inmiddels haar vaste stek lijkt te hebben gevonden.

De beek zelf vormt voor vissen en waterdieren een belangrijke ecologische verbinding tussen het Andreasterrein en de doorgaande ecoroute in het park.

De waterloop wordt om waterhuishoudkundige redenen verbreed tot 12 m, en krijgt flauw glooiende oevers. Juist in het dichtst beboste gedeelte bij de Lelylaan zal het geheel tot 38 meter breed uitlopen.

De participatiegroep is uiteindelijk met deze ingreep accoord gegaan. De schade bleek te kunnen worden beperkt tot 'slechts' 36 bomen, en de oevers zouden met wilgen worden dichtgeplant, zodat het gat in de parkzoom op de duur visueel dichtgroeit.

Het aantal te kappen bomen (29) blijkt uiteindelijk mee te vallen. Echter door de nu geplande vormgeving zal waarschijnlijk weinig overblijven van de beeldbepalende en voor Amsterdam unieke 'slee-heuvel'.

Aanbeveling: Wij als VVR trekken niet onze instemming met de waterloop terug! Maar het zou naar ons idee goed zijn om na te gaan in hoeverre de steile vormgeving van de oevers op het meest zuidelijke, cruciale gedeelte kan worden behouden.

De verwachte afkalving blijkt in de praktijk van de afgelopen twee jaar nauwelijks aan de orde: dankzij de begroeiing blijven de oevers vrij stabiel. Als de geplande verlenging van het viaduct over de Lelylaan wordt vervangen door een krappere gedimensioneerde duikerbrug, kan dit extra mogelijkheden bieden.

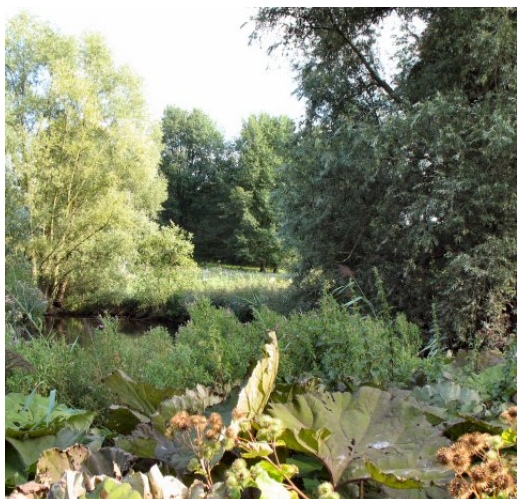
De ecologische functie kan worden vergroot door een 'eco-richel' in de

oevers. Het groene hek dat de veiligheid garandeert, is door overwoekering met struiken inmiddels grotendeels opgegaan in het landschap. Dit is ook bij gewijzigde ligging een praktische optie.

Overigens zal de ca. 60 m lange wateronderdoorgang die onder de Lelylaan wordt aangelegd, als verbindingroute tussen Andreasterrein en Rembrandtpark voor kleine zoogdieren niet erg aantrekkelijk zijn. Voor hen is een logischer route het voetpad aan de Westlandgrachtkant.

Voorgesteld wordt om deze ten behoeve van de kleine zoogdieren uit te breiden met een smalle faunapassage. Takkenrillen en houtblokken zijn al een oplossing, maar een veelzijdiger effect kan worden bereikt door een beeldend kunstenaar iets moois te laten ontwerpen dat geschikt is als ecologische route en tegelijkertijd als verfraaiing van de nu armoedig ogende tunnel.

Tenslotte

De bovenbeschreven aanpak is op belangrijke punten eenvoudiger, flexibeler en bovendien minder geldverslindend dan het huidige nieuwe ontwerp. Met relatief bescheiden middelen worden de bestaande ecologische, landschappelijke en milieukwaliteiten van het zuidelijk parkdeel behouden en versterkt. Ingrijpende kap van een groot aantal volwassen bomen, met alle gevolgen van dien, is in deze aanpak – afgezien van de minimaal onvermijdelijke kap voor de waterloop - onnodig. De waterhuishouding en luchtkwaliteit in het park zullen erop

voortgaan in plaats van achteruit.

Het authentieke karakter van een uniek en gewaardeerd stukje groen in Amsterdam blijft behouden voor huidige en toekomstige generaties.

* * *

Vereniging Vrienden van het Rembrandtpark
september 2007

Bijlage

Veronica van Amerongen **Boomverzorging**

telefoon..fax 072 506 54 75 • postbus 15318 • 1001 MH Amsterdam

Vereniging Vrienden van het Rembrandtpark
Jan Tooropstraat 6
1062 BM Amsterdam
*betr: kwaliteit bospercelen en diverse
bomen ten noorden van C. Lelylaan*

Amsterdam, 21 augustus 2007

Geacht bestuur-

Op uw verzoek is d.d. 1 augustus 2007 onderzoek verricht naar de kwaliteit van een aantal bospercelen en individuele bomen in het Rembrandtpark te Amsterdam, in het gebied direct ten noorden van de Cornelis Lelylaan. Tevens is steekproefgewijs de kwaliteit van de bomen van de Ruigtewei en omgeving gecontroleerd, die besproken worden in het rapport van dhr. Buiting.

1. CONCLUSIE

-De diverse bospercelen verkeren in een redelijke tot goede staat. Door de slechtste bomen te verwijderen (dunning), beplantingen aan te vullen en ook enig (bos)onderhoud in de toekomst te plegen kunnen deze percelen nog minimaal vele tientallen jaren mee.

-De veertien wilgen langs de Ringparkvijver vertonen niet het ziektebeeld van de watermerkziekte.

-De twee grote abelen aan het noordeinde van de nieuwe waterloop hebben een goede vitaliteit en goede tot redelijke structuur.

-Het rapport van de 246 bomen in de Ruigtewei en aangrenzende bospercelen geeft een slechter beeld van de bomen dan ze in werkelijkheid zijn. De bomen die op de kaart als minder vitaal worden aangeduid, hebben vaak een vrij goede tot redelijke vitaliteit. Overigens zijn bomen die minder vitaal zijn nog niet kaprijp, maar over het algemeen zeer acceptabel om nog langere tijd (minimaal 10 jaar) te handhaven. Datzelfde geldt voor bomen met mechanische schade. Dikwijls is deze minder ernstig dan het rapport doet vermoeden. Soms is een (lichte) ingreep onvermijdelijk om breuk te voorkomen.

postbank 3743300
KvK Amsterdam 33195108

 lid Kring Praktiserende
Boomverzorgers (KPB)

 lid Nederlandse Vereniging van
Taxateurs van Bomen (NVTB)